

укових праць), то це майже неможливо відносно викладацької діяльності, значна частина якої – це аудиторні заняття (лекційні, практичні, семінарські), що проводяться за розкладом у світлий час доби (крім занять на вечірній формі навчання). У свою чергу робочий день державного службовця триває з 9.00 до 18.00. Тому залучення практиків стане фактично неможливим, адже відповідні заклади будуть значно обмежені у часі з урахуванням проведення навчальних занять, експертизи наукових досліджень тощо.

Отже, виходячи з викладеного, обмеження наукової та викладацької діяльності державних службовців є необґрунтованими та неправомірними, оскільки: 1) здійснення зазначених видів діяльності не може вважатися корупцією, адже не пов'язано з використанням наданих особі службових повноважень та не має на меті отримання неправомірної вигоди; 2) міжнародно-правові акти та законодавство зарубіжних країн не визнають корупційного характеру за викладацькою та науковою діяльністю; 3) запровадження відповідних обмежень призведе до фактичної заборони здійснювати наукову та викладацьку діяльність державними службовцями, що обмежує конституційні права громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. «Оздоровче звалтування» у Верховному Суді: звільнення за публікації та

викладання [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/26/6961427/>

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

4. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: наказ Міністерства праці України від 28.06.1993 р. № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

5. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 р. № 1506-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 53. – Ст.1822.

6. Хавронюк Н. Антикоррупція: «Как ни складывай детали – всё выходит пулемёт» / Н. Хавронюк // Юридическая практика. – 15 декабря 2009 года. – № 50 (625). – С. 6–7.

7. Снігур І.Й, Мельник О.В. Обмеження наукової та викладацької діяльності державних службовців: аналіз антикорупційних новел / І. Снігур, О. Мельник // Вісник Академії адвокатури України. – № 1 (17). – 2010. – С. 29–36.

8. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18.10.2006 р. № 251-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст. 496.

9. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / [за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика]. – К.: Конус-Ю, 2007. – 735 с.

Р.В. ВЕРЕША,

кандидат юридичних наук, доцент (Академія адвокатури України)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Аналіз змісту окремих конституційних положень не виключає існування певних суперечностей і в межах самого Основного За-

кону. Так, ч. 2 ст. 68 Конституції України, де зазначено, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності, прямо су-

перечить положенням ч. 1 ст. 62 Конституції України, яка передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Відповідно до ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчиненої дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Поняття «психічне ставлення», що вживається в ст. 23 КК України, конкретизується у відповідних формулюваннях, вжитих у статтях 24, 25 КК України. Такими формулюваннями є: 1) «усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання»; 2) «усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання»; 3) «передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення»; 4) «не передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити».

1) Формулювання «усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння» означає, що винувата особа розуміє не лише фактичні обставини, які стосуються об'єкта і об'єктивної сторони складу певного злочину, а й його суспільну небезпеку.

При цьому необхідно враховувати, що в ряді випадків законодавець визнає діяння умисними лише при усвідомленні їх протиправності. Це, перш за все, злочини із спеціальним суб'єктом, коли на особу покладается виконання або забезпечення дотримання якихось правил та обов'язків.

Вказівка у статті на завідомість відносно незаконних дій також означає усвідомлення суб'єктом протиправності діяння. Наприклад, поміщення в психіатричний заклад за відомо психічно здорової особи (ч. 1 ст. 151 КК України).

Усвідомлення суспільної небезпеки вчинюваних діянь включає уявлення суб'єкта і

про ті факультативні ознаки об'єктивної сторони, при яких вчинюється злочин (спосіб, місце, час тощо).

Відсутність усвідомлення суспільно небезпечного характеру вчиненого діяння може свідчити про такий дефект особистості (наприклад, неосудна особа), за наявності якого відповідальність виключається.

Формулювання «передбачала його суспільно небезпечні наслідки» – це розумове уявлення особи про результати своєї дії або бездіяльності. При цьому передбачення тут носить конкретний характер. Особа в цьому разі чітко усвідомлює, що саме від її конкретного діяння настануть або можуть настати суспільно небезпечні наслідки.

Відповідно до законодавчого визначення прямого умислу, передбачення наслідків може бути неоднозначним: винуватий передбачає можливість або неминучість настання суспільно небезпечних наслідків.

Найбільш характерним і таким, що зустрічається значно частіше, є передбачення настання наслідків, коли суб'єкт злочину впевнений в реальності їх настання і спрямовує свої зусилля на досягнення цього конкретного результату. Так, здійснюючи постріл в голову іншої людини, винуватий усвідомлює неминучість смерті потерпілого.

У деяких випадках суб'єкт передбачає настання суспільно небезпечних наслідків не як неминучих, а як реально можливих. Таке передбачення може мати місце у випадках, коли обраний спосіб вчинення злочину може призвести до настання не одного конкретно визначеного наслідку, а до кількох. Так, підкладаючи під двері будинку потерпілого вибухівку, винуватий розраховує таким чином позбавити його життя. Однак при такому способі вбивства бажаний наслідок не є єдиним можливим результатом дій винуватого і, відповідно, сприймається ним як реально можливий.

2) Під бажанням розуміється прагнення до конкретного результату, що передбачає свідому і цілеспрямовану діяльність особи.

Наявність в кримінально-правовій формулі вини такого елемента, як бажання суб'єкта, свідчить про намір включити в вину вольовий момент – спонуку злочинної поведінки. Усі інші аспекти вольового моменту вини охоплюються одним терміном «неба-

жання»: не бажав, але свідомо припускав; не бажав і розраховував на відвернення; не лише не бажав, але і не передбачав. Інакше кажучи, реалізується поведінка з побічними небажаними і не передбачуваними наслідками. Водночас слід відмітити, що розкриття вольового моменту непрямого умислу за формулою «не бажала цих наслідків» співвідносно з внутрішньою потребою не робити щось. В такій редакції стирається межа між непрямим умислом і злочинною самовпевненістю. «Небажання» наслідків при непрямому умислі підтверджується тим, що винуватий вчинює дії, не розраховуючи при цьому на будь-які обставини, які мали бути і за своїм характером могли б відвернути настання результату.

Свідоме припущання настання наслідків є таким процесом мислення, при якому суб'єкт, не бажаючи настання суспільно небезпечних наслідків, тим не менше погоджується з їх настанням.

Байдуже ставлення до наслідків, фактично не відрізняється від свідомого їх припущання. Воно характеризується відсутністю активних емоційних переживань у зв'язку з суспільно небезпечними наслідками, реальна можливість настання яких відображується випереджуючим усвідомленням винуватого. У цих випадках суб'єкт заподіює шкоду суспільним відносинам, не замислюючись про наслідки вчиненого діяння, хоча можливість їх заподіяння уявляється йому цілком реальною. Таким чином, формулювання «байдуже ставлення до наслідків» охоплюється формулюванням «свідоме їх припущання».

3) Формулювання «легковажно розраховувала на їх відвернення» полягає в тому, що за злочинної самовпевненості особа розраховує на цілком реальні, певні обставини, які за своїми властивостями, зв'язками мають здатність відвернути настання наслідків. Це її власні, особисті якості (спритність, вмільність, досвідченість, майстерність), дії інших осіб, фізичні або хімічні закони, вплив обстановки, сил природи тощо.

Незважаючи на впевненість суб'єкта у ненастанні наслідків, розрахунок його виявляється неправильним (легковажним), оскільки надія на певні обставини (властивості, зв'язки діяння) або частину таких була помилковою і не змогла відвернути суспільно небезпечні наслідки.

4) Формулювання «повинна була їх передбачити» – це об'єктивний критерій, з яким пов'язується обов'язок особи передбачити настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій. Такий обов'язок на особу покладають: закон, службовий стан, фах (професія – лікар, вихователь, водій), прийнятий особою на себе обов'язок за угодою, дорученням; родинні стосунки (батьки зобов'язані оберігати і утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття), правила суспільного співжиття, вчинені особою угоди, за якими вона зобов'язалась відвернути чи не допустити заподіяння певної шкоди: доглянути дітей, оберігати майно тощо.

Формулювання «могла їх передбачити» – суб'єктивний критерій недбалості, що означає можливість особи передбачити настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій. Для визначення того, чи могла певна особа передбачити за певних умов і обставин настання таких наслідків, враховують суспільні, фізичні, психічні властивості та особливості саме цієї особи: її вік, освіту, фах (професію), стан здоров'я (в момент вчинення дії чи бездіяльності), фізичні та психічні вади тощо. Однак необхідно погодитись із С. Гончаренком, який зазначає, що суб'єктивний критерій недбалості слід розуміти не лише і, можливо, не стільки як можливість особи «відповідати вимогам об'єктивного критерію», а як сферу об'єктивної реальності, що була відображена і, в принципі, могла бути усвідомлена в момент вчинення злочину.

Таким чином, поняття «психічне ставлення», що вживається у ст. 23 КК України і обумовлює наявність вини, конкретизується при визначенні форм вини у статтях 24, 25 КК України через формулювання: 1) «усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання»; 2) «усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання»; 3) «передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення»; 4) «не передбачала можливість настання суспільно небезпечних

наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити».

Зазначені формулювання за своїм змістом не припускають можливості об'єктивного інкримінування, що непрямо презюмує Конституція України у ч. 2 ст. 68. Конституційне положення про те, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності може бути допустимим, як виняток, при реалізації таких видів юридичної відповідальності, як цивільна та дисциплінарна. У кримінальному праві спростування презумп-

ції невинуватості пов'язане із обов'язковим встановленням вини особи у вчиненому злочині, що є обов'язковою ознакою складу злочину як підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Такі неузгодженості мають бути уніфіковані і приведені у відповідність до фундаментальних засад Конституції України, вираховуванням, в першу чергу, принципу верховенства права, шляхом внесення відповідних змін до Основного Закону нашої держави.

О.В. ГОЛОВЧЕНКО,
докторант (Міжнародна кадрова академія МАУП і
міжнародний відкритий університет)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ І ЗДОРОВІ УМОВИ ПРАЦІ

Право кожної людини на належні, безпечні та здорові умови праці – це конституційне право, встановлене ст. 43 Конституції України [1]. Крім того, Конституція закріпила право людини на охорону здоров'я (ст. 49). Відповідно до ст. 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, держави, що беруть участь у цьому Пакті, мають визнати право кожного на справедливі та сприятливі умови праці, умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни. Питанням охорони праці присвячено низку конвенцій і рекомендацій МОП. Генеральною угодою між Кабінетом Міністрів України, Конфедерацією роботодавців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями передбачено подати на ратифікацію до Верховної Ради України Конвенцію МОП про безпеку, гігієну та виробниче середовище, а також розглянути на засіданні Національної ради соціального партнерства питання про можливість ратифікації Україною Конвенції МОП № 184 «Про безпеку та гігієну праці у сільському господарстві».

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про прокуратуру», одним із основних завдань

правозахисної діяльності органів прокуратури України є захист від неправомірних посягань на гарантовані Конституцією та іншими законами України соціально-економічні права людини та громадянина.

Відповідно до ст. 115 Кодексу законів про працю України та ст. 24 Закону України «Про оплату праці», заробітна плата виплачується працівникам регулярно в робочі дні в строки, встановлені у колективному договорі, але не рідше 2 разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує 16 календарних днів, та не пізніше 7 днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата.

Між тим питання своєчасної оплати праці набуло особливого значення в умовах економічної ситуації, яка протягом останнього року негативно позначилася на економічному стані підприємств. Поширеними є випадки, коли керівники підприємств, з метою умисної невиплати заробітної плати, маючи реальну можливість виплачувати зарплату, кошти використовували на господарські потреби, а оплату виконаної роботи працівникам не проводили, чим грубо порушували законодавство України у сфері оплати праці та конституційні права громадян.